

LA IDENTITAT EN CINC REFLEXIONS

David Block

Research Professor in Sociolinguistics

***Institució Catalana de Recerca i Estudis
Avançats (ICREA) & Universitat de Lleida***

LA IDENTITAT EN CINC REFLEXIONS

[David Block, Doctor en Lingüística Aplicada](#)

Els dimecres 6, 13, 20 i 27 de febrer i 6 de març de 2019

Curs de 5 sessions. Idioma: català

Aquest curs versa sobre el concepte de la identitat i es basa en la presentació d'una sèrie de marcs teòrics per entendre la idea de la identitat en la societat contemporània. Cada marc teòric s'acompanya d'exemples de la vida quotidiana i s'ofereix al públic l'oportunitat de participar-hi.

PROGRAMA

Dimecres, 6 de febrer: *Reflexió sobre la paraula «identitat»*

Dimecres, 13 de febrer: *Llengua i identitat*

Dimecres, 20 de febrer: *Nacionalisme i identitat nacional*

Dimecres, 27 de febrer: *Mobilitat i identitat*

Dimecres, 6 de març: *Polítiques neoliberals a Catalunya i a Espanya al llarg de les últimes quatre dècades*

<http://escolaeuropeadhumanitats.com/cursos/la-identitat-en-cinc-reflexions/>

Sessió 4

Mobilitat i identitat

Una reflexió a propòsit de l'impacte de la mobilitat sobre la identitat. S'analitzaran les diferents classes de persones que habiten els espais globalitzats arreu del món (incloent-hi Barcelona), examinant a fons una llarga llista de termes utilitzats en les ciències socials: «immigrants», «migrants», «transmigrar», «expatriats», «refugiats», «immigrants laborals invisibles», «ciutadans flexibles», etc. Aquesta reflexió es desenvolupa en el marc de grans fenòmens com la multiculturalitat, el multilingüisme i la superdiversitat.

Un recordatori abans de començar

La disjunció entre

les concepcions vernacles, de sentit comú i essencialistes de la cultura que dominen el discurs públic ...,

i les versions teoritzades i intel·lectualitzades dels acadèmics ..., amb les seves diferents agendes socials i polítiques,
mai no ha ha estat més gran.

(Grillo 2003: 157)

Termes claus

La migració

La mobilitat

El transnacionalisme

La cultura

El multiculturalisme

La diversitat

La superdiversity

La comunitat

Classes de migrants

Sobre la migració: 3 idees

Alguns consideren el terme antiquat, ja que es pensa que només implica un moviment a llarg termini d'un estat-nació a un altre, una cosa típica dels segles XIX i XX.

Per contra, el segle XXI es considera una era de fluïdesa i obertura, en què els canvis en el transport, la tecnologia i la cultura fan que sigui normal que les persones pensin més enllà de les fronteres i que les travessin sovint.

Ara és comú que les persones es moguin pels estudis, o per l'avançament professional, o pel matrimoni, o per la jubilació o per l'estil de vida.

(Basat en Castles, 2010)

Models tradicionals de la migració

El model **empenta-tira voluntarista**

(voluntarist push-pull)

El model **centre-perifèria estructuralista**

(structuralist centre-periphery)

La teoria 'Multilevel Migration Systems'

Nivell micro

en relació amb els valors i desitjos i expectatives individuals

Nivell meso

relacionat amb les xarxes col·lectives i socials (relacions socials i simbòliques)

Nivell macro

relacionat amb estructures socials i forces i fluxos globals, per exemple, l'economia, la política, la cultura, la demografia, l'ecologia, etc.

(Papastergiadis, 2000; Faist, 2000)

La noció clau: la mobilitat

entesa en dos sentits generals:

- (1) com la capacitat relativa que tenen les persones per moure's i la disponibilitat i/o disposició d'aquestes persones per traslladar-se de un lloc a un altre o per ser traslladades per tercers (p.ex. institucions governamentals o empreses)
- (2) com la realitat - l'experiència viscuda - de les persones que creuen fronteres: geogràfiques, polítiques, econòmiques, socials, culturals i lingüístiques.

El transnationalisme

... desafia les nocions d'assimilació i aculturació al "nucli" nacional, i va més enllà del pluralisme ètnic de pertinença multicultural.

Es suggereix que les formes duals o múltiples de la nacionalitat i la ciutadania poden reflectir i reconèixer millor la realitat d'aquests sistemes socioeconòmics.

(Jordan and Düvell, 2003: 76-77)

La perspectiva transnacional

es centra en com les pràctiques transfrontereres de migrants i no migrants, tant individus com grups i organitzacions, s'uneixen en espais socials ....

Aquests espais socials:

- travessen els estats nacionals
- moldeen les condicions econòmiques, polítiques i culturals
- estan plasmades en estructures existents

(Faist, Fauser & Reisenauer, 2013: 2)

Pràctiques transnacionals:

familiars	socioculturals	institutionals
polítiques	econòmiques	

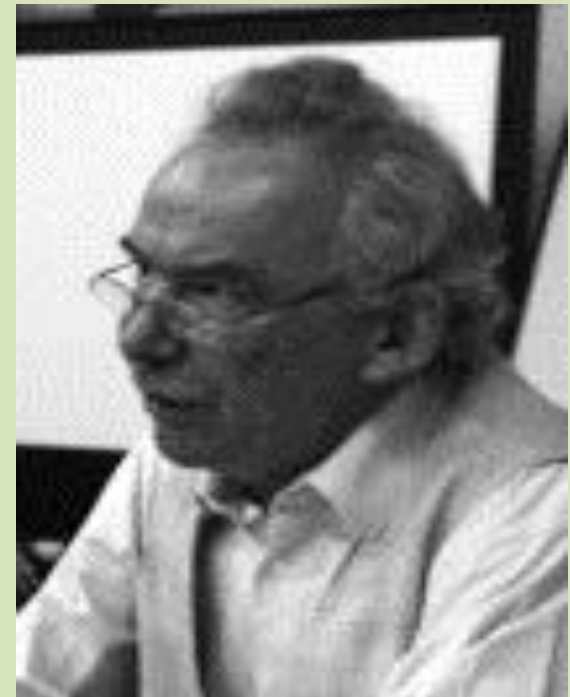
La cultura

El patrimoni col·lectiu d'un grup ... un catàleg d'idees i pràctiques que configuren les vides i pensaments col·lectius i individuals de tots els membres. La cultura ... com un motlle que plasma la vida o, per dir-ho de manera polèmica, com una fotocopiadora gegant que continua produint còpies idèntiques

o

... no és tant una fotocopiadora com un concert, o fins i tot una sessió de *jam* improvisada històricament. Només existeix en l'acte de ser representada, i mai no pot quedar quieta o repetir-se sense canviar el seu significat.

(Baumann, 1999: 25-26)

El multiculturalisme

estàtic - un arxipèlag de comunitats separades, un mosaic de peces fixes, com una sèrie de guetos o apartheid multiplicat.

dinàmic i emergent - una interacció i barreja intercultural, un terreny d'entrecreuament de fluxos culturals, generant en el procés noves combinacions i opcions ... en relació amb els interessos polítics, estils de vida i les oportunitats econòmiques.

(Nederveen-Pieterse 2009: 38)

La superdiversitat

No n'hi ha prou amb veure la diversitat en termes de ètnia, com passa amb regularitat tant en l'àmbit de les socials com a les esferes públiques més àmplies.

Algunes variables addicionals inclouen:

- Com les experiències del mercat laboral varien sensiblement
- Com els immigrants tenen *estatus* diferents i per això experimenten diferents garanties i restriccions dels seus drets
- Com els perfils dels immigrants varien quant a gènere, edat, raça, ètnia, procedència nacional, etc.
- Com els immigrants viuen segons patrons de distribució espacial diferents
- Com les respostes de funcionaris i residents locals varien sensiblement

(basat en Vertovec, 2007: 1025)

Què és 'comunitat'?

Pels **sociòlegs**, 'comunitat' tradicionalment ha designat una forma particular d'organització social basada en petits grups, com els barris, pobles petits, o una localitat espacialment delimitada.

Els **antropòlegs** han aplicat el terme a grups culturalment definits.

Els **estudis filosòfics i històrics** s'han centrat més en la idea de comunitat com una ideologia o una utopia

En **altres usos**, la comunitat es refereix a la comunitat política, on l'èmfasi està en la ciutadania, l'autonomia, la societat civil i la identitat col·lectiva.

Tipologia de migrants

Immigrants *clàssics*

Refugiats

Transmigrants

Migrants *mitjanets*

Ciutadans *flexibles*

Expatriats

Migrants laborals marginats e *invisibles*

Migrants laborals forçats

Nacionals *de llarga distància*

Migrants *nínxol*

Migrants *estil de vida*

Touristes

Categoria	Descripció	Exemples
Ciutadans	Els que tenen ple dret dins d'un estat-nació	nacionals per naixement o per naturalització, immigrants establerts
Habitants. <i>(Denizens)</i>	Un grup format per 'estrangers privilegiats' que sovint sostenien múltiples ciutadanes, però no tenen la ciutadania o (potser) el dret al vot al país de la seva residència o domicili.	titulars d'una o més ciutadania; sol·licitants d'asil reconeguts que es queden sense necessitat de visat.
Ilotes <i>(Helots)</i>	persones que no tenen drets dins de l'estat-nació. En efecte, són 'estrangers que es considerin una força de treball' ... I se'ls neguen 'els avantatges de la ciutadania ... i el benestar social'	els que entren de forma 'irregular'; treballadors 'indocumentats'; sol·licitants d'asil; Aquells als quals els ha expirat els permisos de residència (<i>overstayers</i>)

(Basat en Cohen, 2006)

Un exemple de 'denizens' a Londres: Les franceses

- 1993 El Tractat de la Unió Europea (El Tractat de Maastricht)
- Nationals francesos al RU els anys 2000: Quants?
95,000 (Salt, 2004)?   250,000-300,000 (Siegle, 2005)?

El meu estudi (1999-2002)

- quatre dones, de 24 a 31 anys (setembre, 1999), de París, Marsella, Annecy i Bordeus: Lise, Nancy, Laure i Chantalle
- Postgrau en Educació (*PGCE*) en Llengües Estrangeres) - 1999-2000
- Professores qualificades a les escoles secundàries de Londres: a partir de 2000.

Sobre “l’esdevenir anglesa” (o no)

He viscut aquí com a expatriada ... Definitivament estaria per aquest costat. A quanta distància? No ho sé. Probablement no massa lluny, no massa alt, diré. No és massa alt, però definitivament a aquest costat/

el fet de beure cervesa ara (1) he escoltat unes quantes vegades/diuen *oh mireu com ara beu cervesa*/perquè abans d'arribar a Anglaterra mai no bevia cervesa/i també en el llenguatge/la meva mare de tant en tant diu això/ja saps/*mira l'anglesa/de vegades hi ha alguna expressió que no pot dir en francès/però dic no no sóc francesa*/

(Lise, 23/11/01)

Marxar de Londres

probablement tornaré a Nova York/el que passa és que m'agradaria anar lluny/i molt lluny/però només si sabia que era per un any o dos anys/hi ha un límit/no m'agradaria tornar a fer el que he fet aquí (1) viure una vida i no saps quan hauràs de prendre la decisió correcta/això és/he de parar aquesta vida aquí i marxar. (Lise, 23/11/01)

però és estrany/perquè quan estava a París/estava pensant a Londres/però no estava a Londres/i realment em va agradar entrar a l'Eurostar el diumenge a la nit i tornar aquí/em va semblar molt estrany/una cosa és que sempre és així/perquè m'agrada Anglaterra i m'agrada Londres/i [un dia] ja no estaré aquí (1) sento que hi haurà un temps a la meva vida quan voldria tornar [a Paris]/i que serà difícil de totes maneres/així que millor fer-ho ara. (Lise, 02/10/02)

Els 'helots' a Londres: El cas dels migrants Llatinoamericans

S'han agrupat diversos factors per convertir els Llatinoamericans en un dels grups migrants més grans de Londres que són pràcticament invisibles, tant pels investigadors - sociòlegs, antropòlegs, sociolingüistes – com per les entitats oficials, com l'ONS (L'Oficina d'Estadístiques Nacionals).

Aquests factors inclouen la seva dispersió física al voltant de Londres; la variabilitat de les seves aparences físiques; l'àmplia gamma de capital social i cultural que porten amb ells a Londres; i l'estat de migració il·legal de molts de ells.

(Block, 2006: 170)

Però quants? 50,000? 100,000? 300,000?

La vida de Javier

Aquí el latino/llámele latino o lo que sea/pasa como desapercibido/ (Javier, 22/12/03)

La gente emigra a Londres por la libra/no?/el valor de la libra/ porqué una libra vale cuatro mil ochocientos pesos/pues voy para Londres aunque hay que limpiar baños/ (Javier, 22/12/03)

‘me llamo Victoria’

lo que pasa es que nosotros los latinos/aquí tenemos muchos nombres/sí? (.5) entiendes?/con las condiciones de la entrada a este país/que nos la niegan a casi todos los colombianos/no?/pues/uno está a veces por entrar por otros países/yo/por ejemplo/entré por España/en España me tocó comprar un pasaporte con el nombre Javier Fernandez/no sé quién será el señor/pero existe/existe el tipo/ y con ese pasaporte/entré en este país/con ese pasaporte/trabajo/ con ese pasaporte/abrí dos cuentas en el banco (.5) entonces aquí/ yo me llamo Javier Fernandez/en un trabajo/me llamo Victoria/ HASTA VICTORIA ME LLAMO (.5) en otro/tengo los papeles de un amigo colombiano/que éste tiene residencia en este país/y trabajo con el nombre Lorenzo Acosta/ (Javier, 22/12/03)

Estudiar o trabajar

estuve tres meses en una escuela aquí aprendiendo inglés (.5) llevaba como unos ocho meses de estar aquí [cuando] entré en un colegio (.5) pero me tocó salir al cabo de tres meses / ¿sabes por qué? / porque necesitaba trabajar / entonces esto es el problema de los colombianos aquí / nos dedicamos a trabajar / y no estudiamos (.5) lógico / no hay tiempo para estudiar / o se estudia o se trabaja / entonces si se estudia / no hay plata.
(Javier, 22/12/03)

hay gente que aquí llevan dieziocho o veinte años y usted le pregunta / *usted sabe inglés?* / *pues yo no sé nada* / Me da lástima eso / (Javier, 22/12/03)

ese es el problema de nosotros los latinos (.5) estamos en la escuela estudiando inglés/porque hablamos mucho español (.5) por ejemplo/el inglés de esas dos horas [de clase]/y por la mañana tres [en el trabajo]/entonces yo hablo cinco horas diarias inglés (.5) pero siempre el mayor tiempo es hablando español/ (Berta,17/02/04)

La falta de unidad y la envidia

el Latino tiende a irse cada uno por su lado/es muy celoso con sus cosas (.5) es muy poco latino que te *comente/ahora tengo este problema/nunca/nunca/te dicen la verdad/no hay ningun problema/no hay desunión/hay más bien envidia/esto existe en todos los latinos/la envidia es de pronto te ven con un trabajo/bueno/quieren sacarte de allí para ellos entrar/ (Javier, 22/12/03)*

entre nosotros no hay union (.5) por ejemplo/los turcos son unos que se unen y se ayudan (.5) colombianos/no/colombianos/si le puedo sacar algo al otro/se lo saco/ecuatorianos/esperan que el otro se vaya/y va y le dice al patrón/*déme ese trabajo/que si le pagan al otro cuarenta/el ecuatoriano le dice/yo lo hago por treinta/y es lo que nos pasa a nosotros/ (Berta, 17/2/2004)*

Ethnolinguistic identity and class?

... es lo que pasó en estos días con alguien que tenía un teléfono móvil a un contrato de once meses / entonces él llamó / no sé que le dijeron porque no habla muy bien inglés / *tu verás porque estos son ladrones / esta compañía es de ladrones / son malos /* y yo le explicaba que las compañías son compañías / *las compañías tienen unos reglamentos / no les interesa / a usted como individuo vale tanto /* pero en general / que se yo / lo que sea (.5) *pero no porque usted no habla inglés le vayan a robar / porque es Latino / o que quien conteste el teléfono es un ladrón porque se va a quedar con la plata / no es esto porque es una computadora / es un sistema / es el sistema que esta así* (.5) llamo yo y le explico que es lo que pasó / entonces le van a devolver 83 libras / (Enrique, 03/11/04)

El joves 'Latinos' a Barcelona (Víctor Corona)

+

Els fills d'immigrants que acabven el batxillerat i després accedeixen a la universitat.

(amb Lúdia Gallego Balsà)

Los Latinos en Cataluña: la interseccionalidad de la clase social y otras dimensiones de la identidad: la etnicidad, la raza y el género

Recogida de datos (Corona, 2006-2015): observaciones, grabaciones de conversaciones, grabaciones de actividades, entrevistas ... todo con los hijos de inmigrantes Latinos en Barcelona.

Rony, Miguel (Ecuador); Sergio (Colòmbia); Naldo (Bolívia). Corpus 2013

RON: la mayoría son racistas/aunque no lo digan/o sea/tú vas por la calle=

SER: =sí=

RON: =vamos nosotros dos/o que vayamos los cuatro/nos va a ver una señora/y si nos ve/se asusta/

SER: se te queda mirando/se te va por otra calle/o se ((xxx))//

MIG: cuéntale cuando insultaste a la vieja/cuéntale/

NAL: íbamos caminando/y había una señora caminando/y yo/me crucé a otro lado para ver otra cosa/y éste [refiriéndose a Miguel] se cruzó al lado/y la viejita se asustó/pensó que le íbamos a hacer algo / se ((xxx))/feo/

RON: ven a un latino/o a un grupo=

NAL: =ven a un grupo de dos latinos/o más de dos latinos/y ya/

“yo iba como un perro”

Den: y cuando me vine / también estaba en un bus /

VC: aha /

Den: y pregunté la hora / y vi que todo mundo / estaba alejado de mi / así / no así / y es que antes / yo vestía mal / vamos/

VC: aha /

Den: yo pensaba que estaba vestido bien / porque venía de mi país / pero vestía mal (.5) y todo mundo me miraba así / y yo sólo tenía doce años / sabes / lo que te digo /

VC: aha /

Den: eso me jodió / me jodió / y en esa época / fue que empecé a pelearme/ empecé a pelearme / yo era tranquilo / sabes / lo que te digo / pero me peleaba fuera del colegio / y cosas así / así fue como fui conociendo a la gente / con la que iba en el colegio /

VC: esto de que vestías bien / o vestías mal / no lo he entendido /

Den: por ejemplo / como que tú vengas de México / no? /

VC: aha /

Den: y allá en méxico/tu te vistes de una manera/pobre claro/yo era pobre.

VC: aha/

Den: tú te vistes de una manera/que tú te crees que estás bien/tú dices/*joder así sí que estoy bien*/cuando llegue allá ya verás/

VC: aha/

Den: y llego/y veo que todo mundo iba mejor que yo/ sabes/yo iba como un perro vamos/

VC: aha/

Den: entonces (.5) me miraban por eso/se pensaban que yo era pobre/o mendigo/o algo así/no sé (.5) allí fue que comencé a vestir rapero/y cosas así/y cuando empecé a vestir rapero/me relacionaban más co:n/con latino y cosas así/

El no sentir-se a casa

La nostra anàlisi revela un resultat inicialment anòmal: la majoria dels fills d'immigrants a Espanya no s'identifiquen amb el país ni tenen intenció de viure-hi com a adults. Aquesta actitud s'explica majoritàriament per la composició de la mostra, ja que la gran majoria són membres de la generació 1.5, nascuda a l'estranger i portat a Espanya a una edat primerenca. Un cop tingut en compte aquest factor, la distribució varia notablement. Encara així, però, més de la meitat dels nascuts a Espanya no tenen intenció de viure al país com a adults i només un terç creuen que Espanya és el millor país per viure. Aquests resultats indiquen que, al costat d'una forta identificació amb Espanya com a "seu", la majoria dels nens d'origen immigrant nascuts a Espanya tendeixen a tenir una visió més aviat negativa de les seves oportunitats futures. (Portes, Vickstrom & Aparicio, 2011: 410)

Els fills d'immigrants i el català

Els fills d'immigrants poden arribar a 'abraçar' el català, i poden arribar a ser usuaris competents, però no poden mai *tenir* el Català com a 'herència'.

Factors correlacionals que contribueixen a una afiliació al Català (Alarcón i Pareja, 2013):

- una arribada a una edat primerenca
- una residència de llarg termini ininterrompida
- créixer en una família amb dos pares
- al menys un dels pares és o espanyol o prové d'un país d'Europa occidental
- els pares tenen estudis superiors i un estatus professional
- expectatives educatives altes a casa
- aconseguir bones qualificacions a l'escola

David Block

Research Professor in Sociolinguistics

***Institució Catalana de Recerca i Estudis
Avançats (ICREA) & Universitat de Lleida***

Email: dblock@dal.udl.cat

ICREA webpage:

[https://www.icrea.cat/Web/ScientificStaff/david-m.-
block--allen-549](https://www.icrea.cat/Web/ScientificStaff/david-m.-block--allen-549)

Academia.edu:

<https://independent.academia.edu/DBlock>